

УДК 339.13:338:631.155

О. А. Горлачук,

к. е. н., с. н. с., Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

М. А. Горлачук,

к. е. н., доцент, с. н. с., докторант кафедри менеджменту біоресурсів

і природокористування, Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ РИНКУ: РЕГІОНАЛЬНА ВАРТІСТЬ І РЕНТА

O. Gorlachuk,

PhD in Economics, sr. researcher, Ternopil national economic university, Ternopil

M. Gorlachuk,

PhD in Economics, Associated Professor, sr. researcher, doctoral candidate of the Department of Management Life and Environmental Sciences, Ternopil national economic university, Ternopil

METHODOLOGICAL RESEARCH PROBLEMS OF THE REGIONAL PRICING IN THE MARKET CONDITIONS: REGIONAL VALUE AND RENT

У статті розглянуто актуальні проблеми наукового пошуку у сфері регіонального ціноутворення в умовах ринку, акцентовано увагу на дослідженні регіональної вартості та ренти як економічних категорій аграрної економіки. Висвітлено загальні аспекти питань методологічного дискурсу у сфері дослідження регіональної вартості і ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Обґрунтовано актуальність теоретико-пізнавального дослідження цих проблем. Мета авторського колективу — запропонувати своє бачення змісту і перспектив вирішення досліджуваних науково-практичних проблем, стимулювати наукову дискусію для знаходження ефективних шляхів розв'язання складних теоретико-методологічних аспектів регіонального ціноутворення, зокрема, в такій стратегічній галузі національної економіки, якою є сільське господарство України. Обґрунтовано необхідність використання механізму регіональної вартості і ціноутворення з метою вирівнювання соціально-економічних умов господарювання в регіональному розрізі. Це вимагає перегляду пріоритетів економічних досліджень і переорієнтації переважної більшості останніх з одностороннього висвітлення проблем підвищення ефективності аграрного виробництва, максимізації прибутку окремих товаровиробників та аграрної галузі в цілому — суто галузевого підходу, на пошук шляхів збалансованого соціально-економічного розвитку, який можливий за умови врахування в тому числі дії регіональної вартості та ціноутворення як альтернативних інструментів раціональної аграрної економічної політики.

The article deals with the actual problems of scientific research in the field of regional pricing in market conditions, emphasizes the study of regional value and rent as economic categories of the agrarian economy. The general aspects of questions of methodological discourse in the field of study of regional value and pricing on agricultural products are highlighted. The relevance of the theoretical-cognitive study of these problems is substantiated. The aim of the author's team is to offer their vision of the content and prospects of solving the research problems that are being investigated, to stimulate scientific discussion to find effective ways of solving complex theoretical and methodological aspects of regional pricing, in particular, in such strategic industry of national economy that is agriculture of Ukraine. The necessity of the use of mechanism of regional cost and pricing is reasonable with the aim of regularizing of socio-economic terms of menage in a regional cut. This requires reviewing the priorities of economic research and reorienting the overwhelming majority of the latter from unilateral coverage of the problems of increasing the efficiency of agricultural production, maximizing the profits of individual producers and the agrarian sector as a whole—a purely sectoral approach, on the search of ways of the balanced socio-economic development that is possible by taking into account including action of regional cost and pricing as alternative instruments of rational agrarian economic politics.

Ключові слова: регіональне ціноутворення, регіональна вартість, регіональна ціна, аграрний ринок, закон регіональної вартості, методологія ціноутворення.

Key words: regional pricing, regional value, regional price, agrarian market, law of regional value, methodology of pricing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Кожна історична епоха ставить перед суспільством свої специфічні завдання й конкретні цілі. Кожна із цих епох характеризується особливими рисами, вони стосуються у самому загальному сенсі формулювання та способу розв'

'язання поставлених практичних і науково-теоретичних проблем, що якісно відрізняє їх одну від іншої, в кінцевому підсумку зумовивши розвиток наукового знання та виникнення самої науки як галузі знань, хоча саме поняття науки є й досі об'єктом критичного аналізу і сумніву.

У різні епохи існували також загальні фундаментальні проблеми, розв'язання яких не втрачало актуальності протягом усього історичного відліку, нерідко вони залишаються релевантними й нині. До таких у сфері економічної науки і практики цілком справедливо слід віднести проблеми вартості та ціноутворення. Останні набувають специфічних особливостей прояву у галузі виробництва сільськогосподарської продукції, у процесі її подальшої реалізації на ринку та розподілу, виконуючи при цьому характерні функції ключових елементів механізму відтворення у галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розробці теоретико-методологічних аспектів ціноутворення, а також дослідженню проблем регіональної вартості та ренти присвятили роботи відомі вітчизняні та зарубіжні автори, зокрема: В.Г. Андрійчук, Т.Г. Бродська, В. Генріхсмайєр, О.Г. Грантберг, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, С.А. Дусановський, В.І. Ільдеменов, А.С. Лисецький, І.І. Лукінов, А.І. Майзенберг, В.М. Онегіна, І.В. Охріменко, П.Т. Саблук, М.В. Тумаланов, В.Я. Феодоритов, А. Ханау, М.А. Хвесик, О.М. Шпичак та інші вчені.

Попри доволі велику кількість наукових праць з питань ціноутворення, залишаються мало вивченими теоретико-методологічні аспекти формування регіональної вартості й регіональних цін, закономірності регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в сучасних умовах ринку.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці науково-практичних рекомендацій стосовно удосконалення регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, що базується на економічному законі регіональної вартості.

Питання лише в тому, наскільки їх розгляд наблизить нас до розуміння загальної логіки, згідно з якою розвиваються досліджувані процеси ціноутворення.

Наукове знання про них розвивається шляхом зміни понять і принципів, висунення нових ідей і побудови на їхній основі теорій. Розробка теорії регіональної вартості та регіонального ціноутворення як цілісної системи знаходиться, по суті справи, в гермінативному стані. Вона не зводиться до класифікації чи систематизації вже існуючих знань, а передбачає, передусім, проблемний пошук, творче осмислення сучасних тенденцій, їх синтез, необхідний для розв'язання специфічних завдань нашого часу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відсутність єдиного методологічного підходу зумовлюються ті труднощі, що виникають при дослідженні сутності вартості, зокрема, регіональної, та ціноутворення загалом. Для багатьох науковців сучасної доби вони становлять справжні метафізичні сутності, непереборні для пізнання речі в собі, що призводить до дійсно парадоксальних уявлень, висновків та узагальнень — закономірних, об'єктивних мисленнєвих форм відображення економічної дійсності, як, наприклад, такого типу — "...розвиток суспільства на кожному кроці породжує парадокси, певні економічні ефекти, що не вписуються в пануючі концепції, ...разом з тим ситуація зламу реальності і понять завжди виявляє суть речей, дає можливість розрізнити певні історичні і функціональні форми та їх більш глибокі сутнісні підстави" [1, с. 13], або ж до абсолютного заперечення вартості як економічної категорії. Такий підхід формує в концептуальному плані більш складнішу за прикладами протиріч сучасну економічну міфологію, а також переважно псевдонауковий, метафізичний, антидіалектичний спосіб пізнання, притаманний пануючій методології економічних досліджень, що полягає у нав'язуванні об'єктивній реальності неадекватних їй теоретичних, абстрактних положень, конструкцій, фетишизації уявних парадоксів, безпідставній трансформації економічних понять, небаченому досі масовому формуванню системи поверхневих категорій описового рівня окремих економічних явищ чи процесів, котрими неможливо керуватися при вирішенні будь-яких біль-менш конкретних пізнавальних чи практичних проблем. Все це має наслідком фундаментальну кризу економічної теорії та неможливість критичного і аргументованого наукового пояснення виникнення реальних економічних криз, не говорячи вже про спроможність наукового їх передбачення чи ймовірного пом'якшення.

Історично відомі такі основні теорії ціноутворення: трудова теорія вартості (об'єктивна теорія вартості), маржиналістське трактування вартості (суб'єктивна теорія вартості) та їх поєднання — неокласичний підхід [2, с. 130]. Вперше сутність ціни як економічної категорії була розкрита на основі трудової теорії вартості. Вона дає генетичне пояснення ціноутворенню. Згідно з нею ціна є грошовим вираженням вартості товару [3, с. 886], тобто сукупності не просто витрат праці, а суспільно необхідних витрат живої і уречевленої праці на його виробництво. Величина ціни залежить від рівня вар-

тості та співвідношення попиту і пропозиції на товари [4, с. 612]. Це означає, що вартість первинна, а ціна вторинна. Тому закон вартості керує цінами, а не навпаки [5, с. 10].

Натомість, у неокласичній моделі первинною категорією є ціни [6, с. 148]. Остання протиставляється трудовій теорії вартості, фактично змістивши акценти головного наукового інтересу із дослідження субстанції вартості на вивчення проблем взаємодії попиту і пропозиції та формування ціни, трансформувавшись по суті на теорію ціни.

Теорія неокласичного синтезу доповнює дану тріаду багатофакторною концепцією ціноутворення, згідно якої ціну слід розглядати як грошову форму трьох головних складових: вартості, споживчої вартості і мінової вартості, а теорію ціни як діалектичний синтез всіх концепцій [7, с. 67].

Погоджуючись з думкою В.Я. Феодоритова і Т.Г. Бродської, авторів монографії, присвяченій проблемам регіонального відтворення [8], уявлення про вартість і ціну не лише як економічні категорії, а й невід'ємні елементи ціноутворення та сам процес ціноутворення в сільському господарстві не в повній мірі відображатимуть економічну дійсність, якщо їх вивчення не буде доповнене дослідженнями регіональної проблематики, зокрема, регіональної вартості та ціни, тобто просторовими характеристиками регіонального ціноутворення [8, с. 47—48].

Ціна пронизує всі сфери людського життя, є невід'ємним атрибутом товарно-грошових відносин за будь-якого способу виробництва — капіталістичного чи соціалістичного. Ціна як макроекономічний показник регулює показники відтворення виробництва, забезпечує зв'язок між виробництвом і споживанням та миттєво реагує на їх диспропорції. Також важко переоцінити її значення при плануванні та прогнозуванні суспільного виробництва. Саме в цих процесах вона повністю проявляє свою багатогранну сутність.

У цьому зв'язку слід розглянути один із варіантів прояву закону регіональної вартості на сільськогосподарську продукцію, що можливий в частковому випадку за певних ідеальних умов та є оберненим підтвердженням дії закону регіональної вартості, виражаючи загальні його вимоги необхідності та достатності. Очевидно, вперше закон регіональної вартості був сформульований А. Смітом у всесвітньо відомому науковому бестселері "Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй".

Регіональна проблематика досліджень вченого представлена надзвичайно широко і особливо виразно. А. Сміт аналізує рівень цін на сільськогосподарську продукцію, умови і обсяги виробництва, динаміку обміну, розвиток ринків, кількість праці, міри вартості, зміни пропозиції-споживання товарів, інші економічні індикатори на прикладі різних регіонів, країн та частин світу: Англії, Шотландії, британських володінь Ост- та Вест-Індії, Франції, Китаю, Росії, Польщі, Угорщини, Богемії, Моравії, Норвегії, Голландії, Швеції, Данії, Німеччини, Швейцарії, Італії, Іспанії, Португалії та їхніх колоній, Північної Америки, Індостану, Японії, Єгипту, Давньої Греції і Риму тощо [9]. Порівнюючи розвиток ремесла, хліборобства й торгівлі у Новій Гренаді, Юкатані, Парагваї, Бразилії, Мексиці та Перу, поза його увагою не залишилися навіть "татари в сучасній Україні" [9, с. 130].

Вчений відмітив, "тоді як ціни на предмети продовольства рік у рік коливаються більше від заробітної платні, остання, своєю чергою, коливається від однієї місцевості до іншої більше, ніж ціни на предмети продовольства" [9, с. 51].

Колівання регіональних цін, їх співвідношень і витрат праці стало важливою частиною економічних досліджень А. Сміта. Зокрема ним було встановлено, що "коливання цін на працю не тільки не збігаються в просторі й часі з коливаннями цін на предмети продовольства, а й часто прямо протилежні їм. Зерновий хліб ... дорожчий у Шотландії, аніж в Англії, звідки перша майже щороку дуже значні його кількості" [9, с. 52].

Аналізуючи сільськогосподарський продукт, який завжди дає ренту, основоположник класичної політекономії констатував, що "на продукти харчування завжди можна придбати таку кількість праці, яку можна утримувати на них відповідно до звичайного для даної місцевості рівня існування цього виду праці" [9, с. 96] — це, власне, перше відоме формулювання закону регіональної вартості, котрим фіксується явище відшкодування регіональної вартості на сільськогосподарську продукцію для певної даної місцевості (регіону) в процесі еквівалентного обміну товарів на ринку. У цьому полягає методологічне значення цього відкриття, що пізніше могло слугувати базисом для розробки теорії регіональної вартості та регіонального ціноутворення.

Економіст і філософ в одній особі, А. Сміт, переходить від теоретичних узагальнень об'єктивної дійсності до емпіричного аналізу конкретних економічних фактів регіонального ціно-

утворення на сільськогосподарську продукцію своєї епохи. Він, приміром, зазначає, що "на околицях великого міста попит на молоко та сіно для коней разом із високою ціною м'яса часто веде до збільшення вартості сіна вище від того, що можна назвати природним співвідношенням із хлібом. Очевидно, що ці місцеві вигоди не можуть поширюватися на землі, розташовані далеко від міста" [9, с. 98].

Сільськогосподарський продукт — хліб (зерно) є лейтмотивом цінкових/вартісних співвідношень в економічних дослідженнях вченого, оскільки він вважав, що за будь-якого стану суспільства, на будь-якому ступені розвитку добробуту хліб є продуктом людської праці. Власне, на основі цього А. Сміт сформулював для свого часу тривіальний випадок прояву закону регіональної вартості: на будь-якому ступені культури для вирощування однакових кількостей хліба на однаковому ґрунті та в однаковому кліматі потрібні в середньому майже рівні кількості праці або, що те саме, майже рівні витрати на працю [9, с. 121].

Визнання регіональної вартості базується на визнанні того факту, що регіональні відмінності в різних природно-географічних умовах об'єктивні, а також об'єктивно необхідними в них є відмінності у витратах праці на виробництво одиниці продукції. Саме тому регіональна вартість як економічна категорія є однією із форм вартості та виражає специфічні регіональні відносини, які виникають через регіональні, просторово-територіальні відмінності витрат суспільно необхідної праці на виробництво одиниці продукції.

За цих умов регіональна ціна на сільськогосподарську продукцію є виразом регіональної вартості, що формується внаслідок дії закону регіональної вартості під впливом попиту і пропозиції. Внаслідок цього регіональна ціна продукції може відхилитися від її регіональної вартості, величина якої на гірших землях є вищою на розмір міжрегіональної диференційної ренти в порівнянні з кращими землями. Як наслідок, на думку науковців РВПС України НАН України, "величина регіональної ренти визначається різницею між ринковою ціною продукції на відповідному ринку, де вона представлена (міжрегіональний, міжнародний), і регіональною вартістю (витратами) виробництва продукції (послуги)" [10, с. 461]. При цьому основним чинником і вартісним джерелом формування регіональної ренти визначено регіональну вартість виробництва товарів і послуг [10, с. 461].

На перший погляд може скластися висновок про ототожнення регіональної вартості і регіональних витрат у наведеному вище положенні.

Однак у дійсності регіональна вартість розглядається не лише у формі фактичних регіональних витрат: "...регіональна вартість, як економічна категорія, виражає виробничі відносини, що виникають внаслідок регіональних розходжень у витратах суспільно необхідної праці на виробництво одиниці продукції. Як джерело ренти регіональна вартість виробництва виражає виробничі відносини, що виникають через регіональні відмінності в рентних галузях господарства регіонів і супроводжуються створенням додаткового (капіталізованого) доходу. Створення регіональної ренти відбувається за рахунок специфічної дії економічного закону регіональної вартості, згідно з яким регіональна вартість кількісно виражає рівень регіональних суспільно необхідних витрат праці, а якісно — відносини стосовно розвитку виробництва, розподілу, обміну, споживання в різних територіально-господарських умовах" [10, с. 461].

Рентна складова у регіональній ціні продажу продукції на ринку формується в результаті дії закону регіональної вартості як різниця між регіональними витратами виробництва і ринковою ціною продажу продукції, тобто на стадії формування рентних доходів основним механізмом регулювання рентних відносин є цінний [10, с. 467], зокрема, це є можливим завдяки дії механізму регіонального ціноутворення.

Процес регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію охоплює багатогранну та складну сукупність економічних явищ, зазнаючи систематичного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників формування просторових цін на сільськогосподарську продукцію, модель якого представлено на рисунку 1.

Розгляд регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію показав ряд методологічних та методичних проблем, які потребують негайного вирішення на державному рівні, вони стосуються:

— архітекtonіки ціни і співвідношення її компонентів. Структура ціни повинна включати компоненти в такому їх співвідношенні, які б забезпечували відшкодування витрат виробництва та отримання прибутку;

— просторово-часового використання регіональних цін. Застосування різних видів цін в якості превентивних заходів на ринку досить часто здійснюється із запізненням, або ж взагалі відсутнє. Самі ж ціни за своїм призначенням не відповідають тим регіональним природо-економічним умовам, в яких мають використовуватись;

— відсутності єдиного критерію в оцінці регіональних пропорцій ціноутворення, що має наслідком нееквівалентність цінкових відносин

в на сільськогосподарську продукцію. Єдиний критерій повинен виходити із економічних законів функціонування сільськогосподарського виробництва та суспільного розвитку, враховуючи закономірності регіонального ціноутворення;

— неврахування основних економічних законів, якими є закон регіональної вартості, закон розширеного відтворення. Обмін продукцією між сільським господарством та галузями АПК повинен відбуватись згідно оптимальних параметрів, а фінансові потоки, які надходять в сільське господарство мають бути сконцентровані в обсязі, достатньому для розширеного відтворення виробництва в регіонах.

В умовах нестабільності цін, їх волатильності, основною вимогою та критерієм досконалості виявлення ринком регіональних цін на сільськогосподарську продукцію є їх стабільність. На думку зарубіжних економістів, стабільність цін настільки важлива ознака ринку, як і наявність конкуренції [11, с. 59—60].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Враховуючи, що методологія як інструмент пізнання економічної дійсності тісно пов'язана із методикою — конкретизацією такого інструменту, його технологічним наповненням, вважаємо за необхідне з метою формування методичних підходів цього дослідження і розробки концептуальних засад регіонального ціноутворення чітко визначити теоретико-методологічний базис. Наведений у статті огляд теорій ціноутворення, а також напрацьовані результати досліджень у цій сфері провідними вітчизняними та зарубіжними науковцями дозволяють сконцентруватися на двох напрямках — трудовій теорії вартості і суб'єктивній теорії вартості — домінуючій в наш час в західній економічній літературі.

Ринковий фундаменталізм, який в останні десятиріччя опанував вітчизняну теоретичну дискусію, присвячену проблемам реформування ціноутворення на сільськогосподарську про-

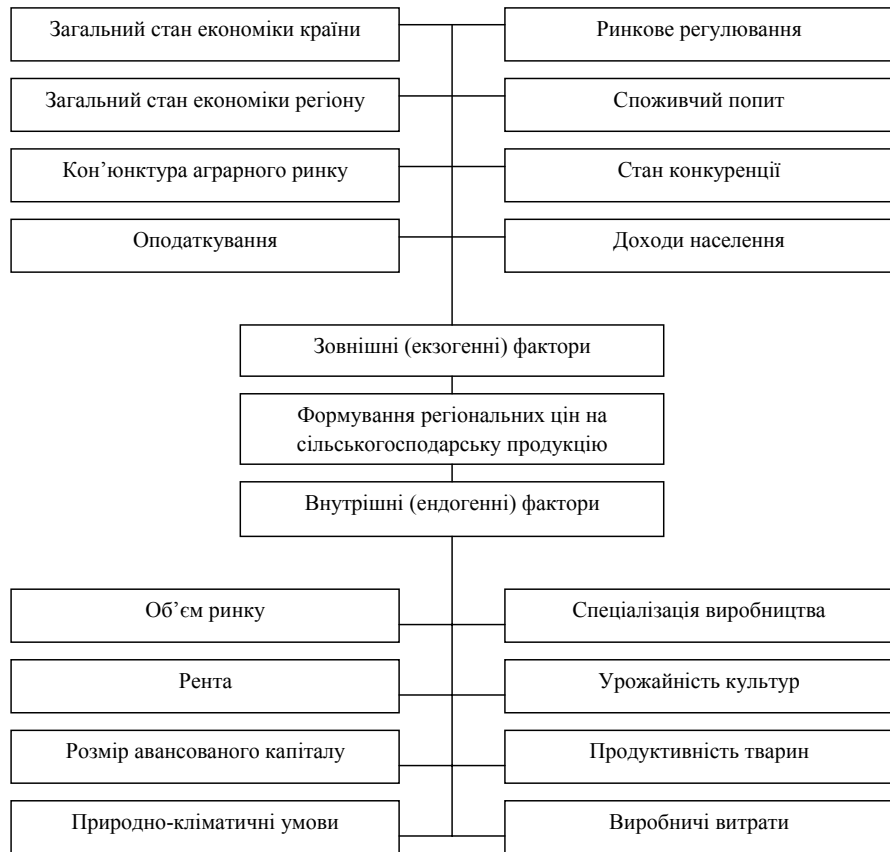

Рис. 1. Факторна модель регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію

дукцію, практично втратив на науковому горизонті розгляд територіально-регіональних відмінностей, які характерні для сільського господарства і ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Не дивлячись на це, в нашій країні самостійно склалися стійкі регіональні відмінності у рівнях цін на сільськогосподарську продукцію.

Глибоке розуміння сутності регіонального ціноутворення в сучасній економіці, а тим більше свідоме, планомірне і ефективне управління ним можливе на основі використання об'єктивної концепції — трудової теорії вартості.

У вітчизняній науковій традиції загальновідоме визначення ціни як грошового виразу вартості товару. Воно справедливе також по відношенню до регіональної ціни, тому що, як визнано, закон вартості має силу усюди, оскільки взагалі мають силу економічні закони, а тому діє не лише на галузевому, а й регіональному рівні.

Об'єктивним чинником утворення і розподілу земельної ренти в сільськогосподарському виробництві повинен бути механізм регіонального ціноутворення як умова створення для товаровиробників рівних можливостей

відтворення, діючих стимулів ефективного господарювання і раціонального використання землі. Таким чином, рентний підхід лежить в основі регіонального принципу ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Визначення рентної складової в ціні сільськогосподарської продукції дозволить забезпечити її облік та вивести у нормативно-правове поле як регулятора зростання сільськогосподарського виробництва і регіонального розвитку.

Теоретико-методологічне обґрунтування вирішення проблем ціноутворення на сільськогосподарську продукцію і його практична реалізація на основі врахування рентного підходу сприятимуть утвердженню якісно нового, регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, що стане регулятором територіального, а в масштабах країни — загального економічного зростання сільськогосподарського виробництва та його розширеного відтворення.

Література:

1. Гриценко А.А. Развитие форм обмена, стоимости и денег: моногр. / А.А. Гриценко. — К.: "Основа", 2005. — 192 с.
2. Макаренко П.М. Теорія ціни в товарному господарстві / П.М. Макаренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — 2011. — № 3. — С. 130—135.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / За ред. С.В. Мочерного та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — Т. 3. — 952 с.
4. Економічний словник / За ред. П.І. Багрія, С.І. Дорогунцова. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1973. — 622 с.
5. Літвінов Ю.І. Ціноутворення в умовах ринку: навч. посіб. / Ю.І. Літвінов, Л.А. Останкова, Т.М. Літвінова, О.В. Підгорна. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 400 с.
6. Гэлбрейт Джон К. Экономические теории и цели общества: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1976. — 406 с.
7. Гришаева Л.В. Сельскохозяйственные рынки: учеб. пособие / Л.В. Гришаева. — Омск: Изд-во ОмГАУ, 2003. — 217 с.
8. Региональное воспроизводство в системе социалистических производственных отношений / В.Я. Феодоритов, Т.Г. Бродская, О.Ф. Тимошенко и др.; под ред. В.Ф. Феодоритова, Т.Г. Бродской. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. — 191 с.
9. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини багатства народів / А. Сміт. — К.: Port-Royal, 2001. — 594 с.
10. Рентні відносини в системі модернізації національної економіки / За ред. Б.М. Данили-

шина. — К.: РВПС України НАН України, 2007. — 518 с.

11. Охріменко І.В. Макроекономічний аналіз аграрного ринку на прикладі функції формування цін / І.В. Охріменко // Економіка АПК. — 2010. — № 6. — С. 58—63.

References:

1. Gricenko, A.A. (2005), Razvitie form obmena, stoimosti i deneg [Development of the forms of exchange, value and money], "Osnova", Kyiv, Ukraine.
 2. Makarenko, P.M. (2011), "Theory of price is in the commodity economy", Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii, vol. 3, pp. 130—135.
 3. Mochernyj, S.V. (2002), Ekonomichna entsyklopediia [Economic encyclopedia], Volume 3, Vydavnychj tsentr "Akademiiia", Kyiv, Ukraine.
 4. Bahrij, P.I. and Dorohuntsov, S.I. (1973), Ekonomichnyj slovnyk [Economic dictionary]. Holovna redaktsiia URE AN URSR, Kyiv, Soviet Union.
 5. Litvinov, Y.I. Ostankova, L.A., Litvinova, T.M. and Pidhorna, O.V. (2010), Tsinoutvorenna v umovakh rynku [Pricing is in the conditions of market], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
 6. Gjelbrejt, Dzhon K. (1976), Jekonomicheskie teorii i celi obshhestva [Economics and the Public Purpose], Progress, Moscow, Soviet Union.
 7. Grishaeva, L.V. (2003), Sel'skohozejajstvennye rynki [Agricultural markets], Izd-vo OmGAU, Omsk, Russia.
 8. Feodoritova, V. F. and Brodskaja, T. G. (1984), Regional'noe vosproizvodstvo v sisteme socialistichestkih proizvodstvennyh otnoshenij [Regional reproduction is in the system of socialistic productive relations], Izd-vo LGU, Leningrad, Soviet Union.
 9. Smit, A. (2001), Dobrobut natsij. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny bahatstva narodiv [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations], Port-Royal, Kyiv, Ukraine.
 10. Danylyshyn, B.M. (2007), Rentni vidnosyny v systemi modernizatsii natsional'noi ekonomiky [The rent relations are in the system of modernisation of national economy], RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
 11. Okhrimenko, I.V. (2010), "A macroeconomic agrarian market analysis is on the example of function of forming of costs", Ekonomika APK, vol. 6, pp. 58—63.
- Стаття надійшла до редакції 18.08.2017 р.